

תאריך עדכון: 20.03.2023

שם המחלקה: המחלקה לתלמוד ותורה שבעל-פה
שם ומספר הקורס: המרכז התורני בפאריס בימי הביניים
09-1697-01

שם הקורס באנגלית:
The Medieval Rabbinic Centre in Paris

שם המרצה: פרופ' פנחס רוט

סוג הקורס: הרצאה

היקף שעות: 1 ש"ש

סמסטר: ב

שנת לימודים: תשפ"ד

אתר הקורס באינטרנט: lemida.biu.ac.il

א. מטרת הקורס ותוצרי למידה:

מטרת הקורס:

להכיר את תולדות המרכז הרבני בפאריס בימי הביניים. לרכוש מיומנויות של קריאה וניתוח טקסטים הלכתיים מימי הביניים.

תוצרי למידה:

הסטודנטיות והסטודנטים בקורס הזה ירכשו כלים מחקר בספרות ההלכה מימי הביניים. הם יפתחו תובנות אודות הקשר בין פעילות אינטלקטואלית להיסטוריה פוליטית ודמוגרפית ובין הקהילות היהודיות של ימי הביניים לבין הסביבה האנושית והגיאוגרפית שבתוכה הם התקיימו.

ב. תוכן הקורס:

רציונל, נושאים:

פאריס היתה אחת הערים הגדולות והחשובות בעולם כולו במהלך ימי הביניים. יהודים התיישבו בה כבר במאה הי"א והקהילה התקיימה (עם הפסקות) עד סוף המאה הי"ד. תלמידי חכמים ורבנים ישבו בפאריס לכל אורך ימי הביניים, וביניהם ר' אליהו מפאריס, ר' יהודה שירליאון מפאריס ור' יחיאל מפאריס. הקורס יבחן לעומק את יצירתם התורנית של חכמי העיר – פסקי ההלכה שלהם, תוספות שערכו, הערות פרשניות ואחרות – ויצבי אותה בהקשר היסטורי, תרבותי, משפטי ועירוני.

מהלך השיעורים:

הרצאה פרונטלית בשילוב לימוד משותף של המקורות ודיון בכיתה. המקורות יועלו לפני השיעור לאתר מודל.

תכנית הוראה מפורטת לכל השיעורים:

קריאה	מקורות ומקבילות	נושא השיעור	
		ראשיתה של העיר פאריס וראשית ההתיישבות היהודית בצפון צרפת	.1
ראובן בונפיל, 'עדותו של אגובארד מליאון על עולמם הרוחני של יהודי עירו במאה התשיעית', מחקרים בקבלה בפילוסופיה יהודית ובספרות המוסר וההגות מוגשים לישיעה תשבי, ירושלים תשמ"ו, עמ' 327—348	'תשובת חכמי רומי לחכמי פרישי', שד"ל, בית האוצר, למברג תר"ז, עמ' נז-ס	חכמי פאריס במאה הי"א ולפניה	.2
אברהם (רמל) ריינר, רבנו תם ובני דורו, חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, ירושלים תשס"ב, עמ' 70—84	תוספות כתובות סג ע"א, ד"ה באומר	ר' אליהו מפאריס	.3
אברהם (רמל) ריינר, 'בתי הדין בצרפת במאה השתים עשרה: בין ריכוז לביזור', על פי הבאר, מחקרים בהגות יהודית ובמחשבת ההלכה מוגשים ליעקב בלידשטיין, באר שבע תשס"ח, עמ' 565—591	ר' יעקב בן מאיר (רבינו תם), ספר הישר – תשובות, מהד' דוד דבליצקי, בני ברק תשפ"א, סימן כד	בית הדין בפאריס בימי רבינו תם	.4
א"א אורבך, בעלי התוספות, ירושלים תש"ס, עמ' 320—335	תוספות רבנו יהודה שירליאון על מסכת ברכות, מהד' ניסן זקש, ירושלים תשל"ב	ר' יהודה שירליאון	.5
יהודא דב גלינסקי, 'משפט התלמוד בשנת 1240 בפריס: ויכוח ר' יחיאל וספר המצוות של ר' משה מקוצי', שנתון המשפט העברי	<i>The Trial of the Talmud: Paris 1240</i> , trans. John Friedman and Jean C. Hoff (Toronto: Pontifical Institute of Mediaeval Studies, 2012)	ר' יחיאל מפאריס א	.6

			כב (תשס"א-תשס"ד), עמ' 45—69
7.	ר' יחיאל מפאריס ב	פסקי רבינו יחיאל מפאריש והוראות מרבני צרפת, מהד' אליהו דב פינס, ירושלים תשל"ג	שמחה עמנואל, עטרת זקנים : עיון מחודש בתולדותיהם של חכמים, ירושלים תשפ"א, עמ' 45—75
8.	חכמי איברא	תוספות איוורא על מסכת סוטה, מהד' יעקב הלוי ליפשיץ, ירושלים תשכ"ט	י"נ אפשטיין, 'על הכל', מחקרים בספרות התלמוד ובלשוונת שמיות, ב, ירושלים תשמ"ח, עמ' 776—789
9.	ר' יצחק מקורביל	ח"ש שאנו, 'פסקי רבינו ר"י מקורביל, ספר נר לשמעיה, בני ברק תשמ"ח, עמ' ה-לב	שמחה עמנואל, שברי לוחות : ספרים אבודים של בעלי התוספות, ירושלים תשס"ז, עמ' 198—211
10.	תרבות יהודי צרפת – העתקת כתבי-יד, שפה ועוד	כתב יד פריס, הספריה הלאומית של צרפת. héb. 44 - https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10539997b	חירם פרי, 'פיוטים מהמחזור בצרפתית עתיקה', תרביץ כה (תשט"ז), עמ' 154— 182
11.	גירוש יהודי צרפת		סופיה מנשה, 'לשאלת גירושי היהודים מאנגליה ומצרפת', ציון נא (תשמ"ו), עמ' 319—332
12.	ר' מתתיהו טריוויש ור' יוחנן טריוויש	יצחק סך, 'אגרת ותשובה מרבינו יוחנן טריוויש מפריס', מוריה ח, י- יב (תשל"ט), עמ' ה-ז	Jeffrey R. Woolf, 'French Halakhic Tradition in the Late Middle Ages', <i>Jewish History</i> 27 (2013): 1-20

ג. דרישות קדם :

אין

ד. חובות / דרישות / מטלות:

נוכחות והשתתפות פעילה בשיעורים. מטלת ביניים – קריאה וניתוח של מאמר אקדמי. מטלת סיום בסוף השנה. בקורס זה יש חובת נוכחות בכל השיעורים, שתיבדק מדי שיעור. היעדרות מעל חמש הרצאות ללא סיבה מוצדקת תמנע קבלת ציון בקורס.

ה. מרכיבי הציון הסופי:

מטלת ביניים עד סוף סמסטר א – 10%
מטלת סיכום בסוף השנה 90%

ו. ביבליוגרפיה:

נורית דרמר, יהודים ברשימות משלמי מסים (**Taille**) בפריס בשלהי המאה ה-13: היבטים חברתיים, מגדריים ובין דתיים, עבודת גמר, ירושלים תשע"ח
שמעון שוורצפוקס, יהודי צרפת בימי הביניים, בני ברק 2001
Robert Chazan, *Medieval Jewry in Northern France: A Political and Social History* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1973).
Susan L. Einbinder, *No Place of Rest: Jewish Literature, Expulsion, and the Memory of Medieval France* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2008).
Kirsten A. Fudeman, *Vernacular Voices: Language and Identity in Medieval French Jewish Communities* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2010).
Ephraim Kanarfogel, *The Intellectual History and Rabbinic Culture of Medieval Ashkenaz* (Detroit: Wayne State University Press, 2013).
Gerard Nahon, "Didascali, rabbins et écoles du Paris médiéval 1130-1171," in Gerard Nahon and Charles Touati, eds., *Rashi et la culture juive en France du Nord au moyen âge* (Paris-Louvain: E. Peeters, 1997), 15-31.
Colette Sirat, 'Les manuscrits du Talmud en France du Nord au XIIIe siècle', *Le brûlement du Talmud à Paris*, ed. Gilbert Dahan (Paris: Cerf, 1999), 121-139.
Colette Sirat, 'Les manuscrits liturgiques des Juifs en France médiévale', *REJ* 174 (2015): 325-357.